

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра педагогіки та методики навчання іноземних мов

Курсова робота

з педагогіки на тему: «Розвиток інклюзивної освіти в Україні»

студентки групи СОукр 11-22
Філологічного факультету освітніх технологій,
спеціальності 014 Середня освіта,
предметної спеціальності 014.01. Середня освіта
(Українська мова і література), освітньої програми
Українська мова і література, англійська мова,
зарубіжна література
Жабчик Олени Юріївни
Науковий керівник –
канд. пед. наук, доцент Годлевська К. В.
Кількість балів –
Національна шкала –
Оцінка ЄКТС –

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В СВІТІ Й УКРАЇНІ.....	5
1.1. Історія виникнення інклюзивної освіти в світі.....	5
1.2. Шлях розвитку інклюзивної освіти в Україні.....	9
РОЗДІЛ 2. СТАН ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ.....	13
2.1. Інклюзивні класи і школи та їх функціонування.....	13
2.2. Сучасний стан: проблеми та перспективи інклюзивної освіти в Україні.....	16
ВИСНОВКИ.....	19
РЕЗЮМЕ.....	21
RESUME.....	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	23
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі Україна активно впроваджує політику, де кожен, не зважаючи на фізичні або психологічні особливості, зможе бути долученим до навчання та отримати якісну освіту. Тому постало питання про впровадження інклюзії в освітній процес, що дасть змогу кожному отримати знання, розвивати свої навички та особистого потенціалу, дасть змогу дітям з особливими освітніми потребами доєднатися до процесу соціалізації в суспільстві і так далі. Розвиток інклюзивної освіти в Україні є актуальним завданням, яке зумовлене не лише загальними світовими тенденціями, а й потребами українського суспільства. Це допоможе краще зрозуміти сучасний стан інклюзивної освіти в українських школах, визначити проблеми та знайти шляхи їх подолання, а також виокремити перспективи інклюзії в майбутній українській школі. Вивчення та аналіз розвитку інклюзивної освіти в Україні є актуальним питанням, задля подальшого розвитку інклюзії, вивчення її проблем і їх подолання, а також визначення перспектив.

Мета дослідження – описати становлення інклюзивної освіти в світі й Україні, проаналізувати сучасний стан та перспективи інклюзії в Україні.

Згідно з визначеною метою, було сформульовані наступні **завдання дослідження:**

- 1) Дослідити історію виникнення інклюзивної освіти в світі;
- 2) Проаналізувати шлях розвитку інклюзивної освіти в Україні;
- 3) Описати інклюзивні школи і класи;
- 4) Визначити сучасний стан і перспективи інклюзивної освіти в Україні.

Об'єктом дослідження є інклюзивна освіта в Україні.

Предмет дослідження – система інклюзивної освіти в Україні, інклюзивні заклади, сучасний стан, проблеми і перспективи.

Методи дослідження. Під час виконання курсової роботи було використано методи, що були зумовлені метою, завданням, об'єктом та предметом дослідження.

Серед них були такі: збір інформації, аналіз, конкретизацію, узагальнення, систематизацію наукових джерел зарубіжних та вітчизняних дослідників.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається з вступу, двох розділів і підпунктів, висновків, резюме, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи – 27 сторінок.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В СВІТІ Й УКРАЇНІ

1.1. Історія виникнення інклюзивної освіти в світі

Інклюзивна освіта (далі – ІО) має велику вагу в освітньому процесі та сучасній школі. Вона забезпечує рівні права всім членам суспільства, незалежно від їх фізичних чи психічних вад і має на меті надати рівні можливості для отримання освіти на всіх рівнях навчального та виховного процесу.

Сьогодні Україна на вірному шляху для подолання всіх проблем до новітньої і ефективної української школи. Для того аби краще зрозуміти всі помилки і зробити цей шлях до впровадження та розвитку інклюзії українській школі потрібно звернутися до досвіду зарубіжних країн: проаналізувати шляхи встановлення та формування ІО і визначити позитивні й негативні аспекти, а також країни на чий досвід може звернутися українська школа і взяти за приклад для наслідування. Тому в цьому розділі буде проаналізовано розвиток та становлення інклюзивної освіти в таких країнах, а саме: Франції, США та Канади. Будуть розглянуті ключові дати та події на шляху до створення інклюзії та її впровадження.

Проблему побудови освітнього процесу, де будуть задіяні всі учні та про початкову ідею інклюзії почали говорити ще в античні часи, зокрема в Давній Греції та Римі. Ставлення до дітей з вадами на той час було жахливе: сліпих хоч і вважали «недорозвиненими», але дозволяли бути при храмах чи просити біля них милостиню, а от людям з порушеннями слуху пощастило менше, вони були ізгоями тодішнього суспільства, їм не можна було наближатися до святих місць і загалом вони не мали прав. Якщо говорити про жахи того часу можна згадати Спарту і її диявольські закони: якщо дитина мала якісь видимі вади – її скидали зі скелі. Таке відчуження тривало довго, тільки в XI ст. почався етап становлення інклюзії. Але це був довготривалий і важкий процес. Людство пройшло довгий шлях від відчуження людей, які не

підходили під стандарт, визначені суспільством, норми до унормування та долучення ІО до всіх процесів суспільства.

На сучасному етапі більшість цивілізованих країн розвивають і підтримають розвиток ІО. Однією з таких є і Французька Республіка, яку вважають країною з найдавнішою історією втілення інклюзивної освіти. Перші кроки було зроблено приблизно ще в XVIII ст. В 1793 році побачила світ Декларація Конвента про права людини, яка дала поштовх до подальшого формування ІО на території Франції. Зокрема в статті 22 наголошується: «освіта має бути доступною для всіх громадян», що поклало початок реформам в ФР і формуванню ІО. Не зважаючи на те, що Франція була лідером серед сурдопедагогів, це ніяк не вплинуло на вимушену паузу інклюзії в XIX ст. Основним кроком до унормування ІО стала Конституція Франції за 1946 рік, де вони знову наголосили про рівні права для всіх, та право всіх громадян на освіту, незалежно від їх психічних чи фізичних вад. Сьогодні французька влада наполегливо працює для вдосконалення системи ІО в школах. Дітей з особливими освітніми потребами зараховують до шкіл, в навчанні та соціалізації їм допомагають вчителі з асистентами, а також асистент самої дитини (він допомагає їй у її звичайному житті), в Франції на даний момент є безліч законів, які захищають права інклюзивних дітей і намагаються їм допомогти, тому цю державу вважають одним з головних лідерів у розробці спеціальних програм для дітей з проблемами зору чи слуху, фізичних чи психічних проблем.

За А. Ю. Колесник (2018), в американській історії перші кроки до створення ІО почали робити в 40х – 50х рр. (с. 44). XX ст. в цей час почало набирати обсяги дискусії щодо освіти для всіх (дітей з ООП також). З 1961 по 1968 здійснено багато реформ: зокрема розпочалася підготовка фахівців для роботи з дітьми з проблемами зі слухом та зором. Варто згадати справу «Браун проти Ради з питань освіти» («Brown v. Board of Education of Торека») в 1954 році, яка породила думки та дискусії в суспільстві про доступність освіти для всіх дітей, незалежно від раси, національності чи фізичних та

(або) психічних вад. Після цього Америкою пройшлися масові позови до судів від інших здобувачів освіти, які різними способами зазнали дискримінації від американської школи. Як наслідок у 1966, а потім як виправлений варіант у 1975 році в США прийнято закон «Про освіту всіх дітей-інвалідів». За ним всім дітям потрібно було надати обов'язкову середню освіту, всі члени навчального процесу мали долучитися та допомогти дітям з ООП краще увійти в освітній процес: зробити оцінку можливостям дитини та її вадам, які можуть впливати на навчання та скласти індивідуальний план, який відповідав би її потребам, також він мав долучити до цих питань батьків, які контролювали б і допомагали.

Є декілька напрямків роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: інклюзія, інтеграція, розширення доступу, співпраця дітей з ООП та нормотипових дітей. Як вважає Т. І. Бондар (2015), «дослідження 80-х років ХХ століття засвідчило, що лише 70% дітей з інвалідністю дошкільного віку отримали необхідні послуги» (с. 17). Тому з'явився закон «Про освіту всіх дітей з інвалідністю» від 1976 року, який передбачав можливість виявлення та втручання для корекції вад у дітей ще на ранньому етапі.

Важливим етапом у розвитку інклюзії в США став 1997 рік, коли було перезатверджено закон «Про осіб з інвалідністю». Підхід до Ю змінився. Тепер було ухвалено ряд важливих дій, які мають допомагати інтегрувати дитину в навчання. Наприклад було створено програму, яка мала виявляти та корегувати відхилення у дітей від народження і до 2–3 років. На відміну від закону 1976 року до уваги бралися всі діти, навіть найменші. Також діти з ООП захищалися законом, тому їх не можна було відрахувати зі школи через виявлені відхилення. Це змусило американські школи самим шукати шляхи розв'язування цієї проблеми: вони створювали освітні програми, заходи, вчителі проходили кваліфікацію для роботи з такими дітьми, створювалися спеціальні класи та групи для кращої інтеграції дітей з ООП.

З 1990 по 2004 роки вносилися правки до закону «Amedments to the individuals with disabilities education act», де було проголошено «Інвалідність є природною частиною людського досвіду і жодним чином не применшує право людини брати участь у суспільстві або робити внесок у нього. Підвищення освітніх результатів для дітей з інвалідністю є важливим елементом нашої національної політики забезпечення рівних можливостей, повноцінної участі, незалежного життя та економічної самодостатності...» (с. 2). За законом дітям з інвалідністю надавалася безкоштовна освіта, їм забезпечувалося належне і справедливе оцінювання та індивідуальний план освіти, а також їх розміщували в «найменш обмежувальному середовищі» (с. 4).

Було ухвалено ще декілька законів, що допомагали дітям з ООП. На даний момент США має одну з найкращих систем інклюзивного навчання в світі, що допомагає дитині, а не принижувало чи обділяло.

Якщо говорити про запозичення досвіду для кращого розвитку інклюзивної освіти, то мало говорити лише про дві країни. Для кращого аналізу буде взято також Канаду. Загалом на початку свого шляху ні про яку інклюзивну освіту і мови не було. Дітей, які мали будь-які видимі відхилення зневажали, відкидали від всіх суспільних процесів, вважали їх ізгоями, а в найгіршому випадку над ними скоювали евтаназію (на той момент це не засуджувалося).

Інклюзія в канадських школах розвивалася поступово з розвитком демократичних прав в країні. Разом про рівність для всіх рас, національностей та культур говорили про проблему дітей з інвалідністю. Цей шлях розпочався ще в 1960-х та 1970-х рр. Як більшість країн Канада приєдналася до розробки Загальної декларації про права людини від 1948 р. і зобов'язалася виконувати її. Сильним поштовхом стали звіт Комітету провінції Онтаріо «Життя й навчання» (Living and Learning) та національний звіт «Один мільйон життя» від 1968 року. Ці звіти зробили великий резонанс в Канаді, сотні людей вступали в дискусії та обговорювали

проблеми дискримінації дітей з ООП та відсутності нормальної системи, яка б повністю відповідала б їх вимогам.

В 1971 році був ухвалений закон Про дітей з особливими потребами, в якому головними завданнями були: підготувати фахівців, скласти програму прийому в школу і навчання в ній дітей з ООП та забезпечення менш обмежене середовище. Тому було видано збірку «Справа принципу: керівні принципи законодавства щодо надання послуг дітям з особливими потребами» («A Matter of Principle: Principles Governing Legislature for Services for Children with Special Needs»). А в 1978 році було розроблено посібник для вчителів для роботи з дітьми з інвалідністю.

З 1990-х набув освітній рух за єдину систему освіти про інклюзивне навчання. До цього кожна провінція могла обирати, які методи і програми їй більше підходять. Але більшість це не влаштовувало, тому вони вимагали чітко визначену систему. Також в цей час влада Канади почала виділяти кошти на розвиток ІО: старі школи було переобладнано і будувалися нові з усім потрібним для кожного учня.

Кожна із трьох країн мали довгий процес становлення та розвитку ІО в своїй системі освіти. І хоч шлях у всіх був різний, дещо спільне все таки є. Наприклад в 2009 році всі вони підтримали Конвенцію про права осіб з інвалідністю і зобов'язалася її виконувати.

Загалом було прийнято багато законів і декларацій для формування позитивної системи ІО. Наприклад Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, що дало поштовх багатьом країнам, не тільки тим, що сьогодні були розглянуті, до розвитку інклюзивного середовища. А 1981-1992 роки було проголошено «Десятиліттям інвалідів», що привернуло велику кількість уваги до проблем людей з інвалідністю. В результаті чого розпочалася нова хвиля всесвітнього розвитку ІО.

1.2. Шлях розвитку інклюзивної освіти в Україні

Як країна, що розвивається і має намір вступити в єдиний європейський простір Україна має подолати багато вже існуючих перепон. Однієї з яких є надання рівних умов всім людям рівних можливостей. За Конституцією України всі громадяни є рівними і мають однакові можливості. За статтею 53 середня освіта є обов'язковою, держава забезпечує її доступність і безоплатність, і що найважливіше кожна людина, незважаючи є вона обдарованою чи навпаки має психічні чи (або) фізичні вади, має право на участь в навчальному процесі. Це питання сьогодні намагаються вирішити шляхом реформ.

Якщо проаналізувати більшість робіт (О. Б. Коноз, В. А. Гладуш, О. О. Українцев, Г. М. Маринченко) та взявши до уваги розділ 7 про освіту дітей з ООП Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти (2016), можемо виокремити три етапи розвитку ІО в Україні:

- 1) I етап (1991–2000 рр.) – інституалізація, перші кроки до становлення інклюзії з підписанням Міжнародних Конвенцій і договорів.
- 2) II (з 2001 по 2010-і) – інтеграція інклюзії в освіту.
- 3) III (з 2011-го і донині) – розвиток і удосконалення ІО.

Свій путь становлення ІО Україна розпочала з ратифікації Конвенції ООН про права дитини (1991 р.), що «має на меті забезпечення дитині з інвалідністю ефективного доступу до послуг у галузі освіти», що дало поштовх до перших кроків у реформуванні інклюзії в українській освіті. Та в 1993 р. «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів», з яких держави повинні розробити надати «рівні можливості для інвалідів у всіх сферах життя суспільства». Вже в 1999 році вийшов закон Про загальну середню освіту, головною темою якого було впровадження інклюзивних класів і груп в освітній процес та визначення порядку їх організації.

У 2008 році Україна підписала Конвенцію про права людей з інвалідністю. Цим вона взяла на себе зобов'язання: вживати всіх заходів для здійснення прав, що

зазначаються в Конвенції; змінити чи скасувати дискримінаційні закони та постанови відносно до людей з інвалідністю; ужити всіх засобів для усунення дискримінації за ознакою інвалідності. Щодо освіти, то за Конвенцією людям з інвалідністю надавали можливість брати активну участь як в суспільному житті, так і в менш широких сферах, як навчання. Для цього особи з особливими освітніми потребами мали не виключатися з освітнього процесу, а безпосередньо до нього залучатися, інші учасники мали надати «розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби», також надавалася підтримка. Це стало сильним поштовхом в політичній сфері до змін в ситуації з людьми, які мають особливі потреби і створило плацдарм для нових законів і реформ, що підштовхувало Україну все ближче до утворення справді сучасної і ефективної інклюзивної освіти.

15 серпня 2011 року було видано постанову від Кабінету Міністрів про затвердження організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Порядок безпосередньо надавав вимоги до організації та структури інклюзивних класів.

Вже в 2017 році держава сама безпосередньо працює над реформами для ІО. Так в 2017 році був виданий закон України «Про освіту». Безпосередньо у статтях 3, 19 і 20 було зазначено про створення рівних умов для здобуття освіти; про те, що органи місцевого самоврядування мають створити всі потрібні умови для дітей з освітніми потребами вважаючи на їх індивідуальні потреби; про створення (за потреби) інклюзивних класів або груп. Варто зазначити, що остання умова ставала обов'язковою, якщо особа з освітніми потребами або її батьки (чи представники) зверталися до закладу навчання з проханням створення такого класу або спеціальної групи. Метою було створення психолого-педагогічна та корекційна терапія та адаптованої навчальної програми.

Ще в 2012 році було видано два Листи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту про обов'язки асистента вчителя. В них була чітко визначена характеристика

асистента, що мав допомагати педагогу з дітьми з ООП. А в 2018 році вийшов наказ Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, який більш детально пояснював обов'язки, принципи роботи, функції, завдання та організацію роботи асистента, який мав працювати навпростець з інклюзивними дітьми.

Тож на даний момент Україна ще працює над ІО. До високорозвинених країн українській школі ще далеко, але сам початок покращення інклюзії говорить про наміри нашої держави до роботи над помилками та розвитком інклюзивного навчання.

Отже, було проаналізовано довгий шлях інклюзивної освіти в світі та в Україні. Дискусії щодо ІО розпочалися ще в античні часи та продовжуються і досі. Інклюзія є важливою частиною демократизації та гуманізації всіх суспільних процесів. Америка, Франція та Канада мали довгу історію становлення і розвитку ІО, перед ними поставали серйозні як економічні, так і соціальні перепони, але в кінцевому результаті вони отримали якісну і ефективну систему інклюзивної освіти.

Початок ІО в Україні розпочався в 1990-х роках з підписанням Конвенції про права дитини, що стало поштовхом до подальшої роботи над нею. На даному етапі, головною метою ІО в українській школі є деінституалізація. Було прийнято та запроваджено багато важливих законів та постанов, таких як: «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (1993 р.), закон Про загальну середню освіту (1999 р.), закон України «Про освіту» (2017 р.) та інші. Сьогодні над інклюзією працюють не лише державні установи, а й окремі особи та групи. Сюди можна віднести як людей, що запустили курси для дітей з особливими потребами, так і тих, хто на загал розповідає про інклюзію школи і класи та їх переваги над школами-інтернатами чи індивідуальним планом. Також це ті, хто в соціальних мережах ділиться своїм досвідом роботи чи життя з інклюзивними дітьми та учнями. Це формує позитивне ставлення до таких дітей, показує, що вони такі ж, просто мають

деякі потреби, які спільною працею можна задовольнити. Найперше і найголовніше, що необхідно зрозуміти – потрібно змінити не дітей, а ставлення до них. І процес деінституалізації показав, що це можливо, але для цього потрібні зусилля від усіх учасників освітнього процесу та суспільства загалом.

РОЗДІЛ 2. ІНКЛЮЗИВНІ ЗАКЛАДИ ОСВІТИ

2.1. Інклюзивні класи і школи та їх функціонування

«Інклюзивні навчальні заклади мають забезпечити інклюзивний підхід, який полягає у створенні таких умов, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти» (Кайдалова, 2015, с. 4). Сьогодні сотні вчителів працюють над завданням деінституалізації та вводом дітей з потребою інклюзивного навчання вже в школу, а не спеціальні заклади.

Основними завданнями шкіл є:

1. Унормувати перебування дітей з ООП серед звичайних дітей.
2. Створення дружньої та комфортної атмосфери для кожного учасника навчального процесу.
3. Залучення батьків до навчального і виховного процесу.
4. Сприяння активній діяльності та виникненню бажання до самостійності дітей на інклюзії.
5. Розвиток можливостей та потенціал дітей з ООП.

На початковому етапі освітнього процесу можна назвати такі принципи:

1. Вибір методів, засобів і прийомів для роботи в інклюзивному класі. Це зроблено для того, аби був підхід до кожної дитини.
2. Командний підхід, коли кожен учасник бере участь у навчанні й вихованні дітей з особливими потребами (це можуть бути: вчитель, асистент, психолог, дефектолог).
3. Безбар'єрне середовище, де дитині не встановлюють рамок в її розвитку, а намагаються у всій мірі допомогти вижати все зі своїх сил.
4. Участь сім'ї в процесі, адже вони теж активні учасники навчання своєї дитини.

Можна сказати, що спеціальна освіта це приєднання дітей з ООП до освітнього процесу, де вони зможуть розвиватися в кругу своїх однолітків, матимуть можливість на соціалізацію та освіту і звичайному закладі (але в спеціальному класі або групі).

Інклюзивний клас – це спеціальний клас, в якому навчаються діти з ООП, де забезпечуються всі умови для їх навчання. Середню ланку можна поділити на типи закладів, що займаються інклюзивними дітьми:

- 1) Спеціальні заклади (школи-інтернати);
- 2) Навчально-реабілітаційні центри;
- 3) Індивідуальне навчання;
- 4) ЗЗСО з інклюзивними класами або групами.

В 2016 році в Україні було 751 спеціалізованих закладів освіти. На 2023 рік в створено 690 інклюзивно-ресурсних центрів для роботи з дітьми з ООП. Така система є доволі шкідливою не тільки для дітей, що там навчаються, але й для суспільства загалом. Коли дитина навчається відірвано від інших це викидає її з соціуму. До шкідливих типів інклюзивного навчання можна віднести і індивідуальний план. Насправді для самої дитини це може бути комфортніше, але в такому випадку вона матиме серйозні проблеми: гостре почуття самотності, можливі мовні відхилення чи проблеми з комунікацією. В 2017 році було схвалено Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр. та План реалізації першого етапу, головною метою яких була деінституалізація, тобто перехід від шкіл-інтернатів до впровадження ІО в ЗЗСО. Тому було розроблено план дій:

- 1) Проаналізувати та оцінити заклади та їх забезпечення для подальшого реформування;
- 2) Розробити стратегію та ухвалити нормативні акти для впровадження ІО в навчальні заклади та класи;
- 3) Розробити навчальні програми для фахівців, що будуть працювати з дітьми з ООП;
- 4) Сформувані критерії моніторингу реформаційних процесів.

Деінституалізація дуже важкий і довгий процес, на який багато часу та фінансових затрат. Але для більш ефективної роботи розробляються нові закони та стратегії для покращення ІО. Наприклад, в серпні 2023 року було затверджено методичні рекомендації «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими потребами у 2023/2024 навчальному році». Увагу було зосереджено на наданні психолого-педагогічних послугах, щодо роботи асистента та змісту освітньої діяльності. Також розробляються навчально-методичні посібники, наприклад: «Особливі діти в закладі і соціальному середовищі» (О. В. Гаврилов) та «Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому супроводі» (Т. В. Скрипник).

Куди більше поширена інклюзивна освіта в середній загальноосвітній школі. За проведеним дослідженням, більше 50% вказали, що в їхній школі була присутня інклюзія. На запитання «Як проявлялася інклюзивна освіта в вашій школі?» 36% відповіли, що були спільні класи з дітьми з ООП та співпрацювали та комунікували з ними, а 32%, що інклюзивні діти були на індивідуальному плані. Тобто можна вважати, що на даному етапі ІО є куди більш поширеною в школі, ніж 20–30 років тому. Тож можна сказати, що Україна, хоч і повільними темпами, але впроваджує інклюзію в школі. Отже, процес деінституалізації проходить доволі успішно.

ІО в ЗЗСО сьогодні є найбільш ефективною системою для дітей з особливими потребами. Важливим кроком до розвитку інклюзії стало розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року». За ним передбачалося: затвердження та реалізація плану впровадження інклюзивної освіти в ЗЗСО, моніторинг досягнень ІО, розробка науково-методичного забезпечення і підготовки педагогічних працівників, забезпечення закладів всім необхідним для роботи з учнями з ООП (підручники та посібники). За статистичними даними МОН на 2023/2024 навчальні роки в Україні є

29321 інклюзивних класів, в яких навчається 40354 дітей з ООП. Вони отримують підтримку, мають елементарні навички соціалізації та комунікації, присутність дітей в суспільному житті унормовує їх перебування в ньому. Україна, хоч і повільними рухами, але розвивається в цьому напрямку. Про це свідчить опитування, за яким більше половини відповіли, що в їхній школі була присутня інклюзивна освіта.

2.2. Сучасний стан: проблеми та перспективи інклюзивної освіти в Україні

Сьогодні Україна крок за кроком йде на до розвитку ефективної інклюзивної освіти. І хоч є багато перепон і недоліків в системі Ю українська школа все долає і йде до ідеальної програми, яка буде підходити саме українському народу. Але також не потрібно забувати, аби досягти успіху потрібно знати свої слабкі сторони та працювати над ними. Тому важливим етапом є аналіз проблем, що гальмують розвиток, пошук шляхів їх подолання, а також визначення майбутніх перспектив.

Хоч Україна і працює довгий час над програмами, законами та рекомендаціями для Ю, але все ж таки є моменти, які дуже важко вирішити лише на законодавчому рівні. Наприклад погане ставлення. Коли на загал тільки почали говорити про можливу інтеграцію інклюзивних дітей в звичайні школи та класи найбільш негативну реакція висловлювали батьки повносправних дітей: вони не вважали за потрібне об'єднувати дітей в одному класі (чи школі) і були проти їх взаємодії. Дуже важливо створити позитивний клімат всередині класу або школи. Погане ставлення, булінг чи глузування негативно впливають на моральний стан дитини. Через це її рівень навчання може сильно знизитися та зникне бажання відвідувати навчальний заклад. На даний момент за опитуванням, що було проведено батьки 91% опитаних не мають нічого проти інклюзивних учнів в класі своїх дітей. Більше 64% відповіли, що їх особисте ставлення до дітей з ООП є позитивним. А в самій школі на 64% ставляться нейтрально. Але при непоганих результатах, на питання «Чи вважає ви спільні класи з дітьми з ООП ефективними?» половина всіх опитуваних сказали, що ні. Як аргумент вони наводили нездатність дітей з інклюзією розвиватися спільно з нормотиповими

дітьми та вважають, що іноді це може призвести до погіршення стану і звичайних учнів.

Ще одною не менш важливою перешкодою до ІО стала не готовність шкіл до прийому дітей: відсутність фізичних умов, місць до потреб учнів та спеціальне обладнання. Більшість закладів не мали навіть пандусів, не говорячи про все інше. Зараз держава виділяє кошти на обладнання шкіл фінансування, але до повного комплектування ще довгі роки.

Варто зазначити проблему не готовності найголовнішого – самих викладачів. Це відсутність потрібної кваліфікації для роботи з дітьми з ООП з боку педагогів, відсутність знань як з ними працювати, що робити, як їх навчати та допомагати. Звичайно, на такі випадки мають бути асистенти, які будуть працювати суто з інклюзивними дітьми, але як виявилось більшість шкіл просто не мають таких працівників. За опитуванням тільки 38% ствердно сказали, що в інклюзивних дітей в їхньому класі були асистенти. Варто зауважити про моральну і психічну неготовність вчителя працювати з особливими дітьми. Таке навчання може не тільки не давати результатів, а й бути травматичним для всіх дітей.

Недостатність фінансування ще одна велика проблема, яка тягне за собою інші. Наприклад, проблема неготовності шкіл з'явилася саме через мале фінансування. Державні програми можуть бути неправильно розподілені або скорочені від недостатчі коштів.

Є дуже багато проблем, які гальмують розвиток інклюзивної освіти в Україні. Але в останнє десятиліття було ухвалено нові закони та порядки, що мають на меті розвинути систему ІО в перспективі. Наприклад, вже названа Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр. та План реалізації першого етапу.

Отже, в цьому розділі було проаналізовано сучасні інклюзивні заклади освіти, їх функціонування. Важливо зазначити процес деінституалізації, який означив перехід

від відокремлення дітей з ООП до приєднання їх до ЗВО, що надає їм можливість до кращого навчання серед своїх однолітків. Такий підхід дозволить дітям відчувати себе частинкою суспільства, невіддільною від нього, розвитку їх соціальних навичок та створення більш інклюзивного суспільства.

На даному етапі українська інклюзивна освіта швидкими темпами вдосконалюється. За проведеними дослідженнями можна зробити висновки, що за останні 10 років думка про інклюзивні класи та групи набула більш позитивних рис. Це відбулося завдяки спільній роботі держави, школи та всіх членів освітнього процесу. Розвиток інклюзії продовжується, а разом з ним Україна показує себе як державу, що готова до змін та вдосконалення всіх суспільних сфер для комфорту кожного громадянина.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумуємо всю курсову роботу, метою якої було описати становлення інклюзивної освіти в світі і Україні, проаналізувати сучасний стан та перспективи інклюзії в Україні. Інклюзивна освіта пройшла довгий і тернистий шлях від відчуження всіх людей з психічними та (або) фізичними вадами до створення та реформації системи, яка має працювати над реалізацією залучення всіх людей (в цьому випадку дітей) до суспільних процесів, а втому числі навчального.

На прикладі Франції, Канади та США було показано як створювалася ІО за кордоном, який шлях вона пройшла. В ХХ – ХХІ ст. відбулися активні дії щодо інклюзії. Було прийнято міжнародні закони, які привернули увагу та зобов'язали інших членів-учасниць до здійснення та формування інклюзивної освіти. Наприклад: Конвенція про права дитини (1989 р.), Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006 р.), Конвенція ООН про права дитини (1948 р.) або Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994 р.) та інші. Все це привело до ефективної та комфортної системи ІО, яка сьогодні функціонує на території США та Західної Європи.

В Україні шлях становлення інклюзії розпочався в 1989 році після підписання Конвенції про права дитини. Це дало поштовх до перших кроків в створенні підходящої ІО саме Україні та українцям. На даний момент, українська школа прикладає всі зусилля для розвитку інклюзії. Головним завданням сучасна освіта вважає деінституалізацію, приєднання дітей з шкіл-інтернатів до ЗЗСО, де вони будуть навчатися в інклюзивних класах або групах, унормування перебування цих дітей в соціумі, серед інших дітей, збільшення толерантності до людей та дітей, які психічно чи фізично відрізняються від інших. Хоча українська освіта ще не досягла вищого ступеню розвитку, але сьогодні все відбувається саме для цього. Було прийнято багато законів, які мали на меті покращення системи навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Наприклад: Конституція України (1996 р.), де

проголошено про право всіх людей на рівні права, закон України Про освіту (2017 р.), де зазначено про право учнів на інклюзивну освіту в ЗВО, Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (2011 р.), Щодо посадових обов'язків асистента вчителя (2012 р.).

Хоча Україна ще не досягла піку розвитку освіти, але у неї є всі перспективи для цього. Вже на даний момент можна помітити позитивні аспекти в ІО. Наприклад, прийняття дітей з ООП іншими учнями та їх батьками, оснащення шкіл всім потрібним для фізичного і психологічного комфорту, створення стратегій та планів для роботи з інклюзивними групами, розробка підручників та методичних рекомендацій. Все це допомагає ефективно реалізовувати та створювати потрібне середовище для освітнього процесу всіх дітей, незважаючи це нормотипові діти чи діти з особливими освітніми потребами.

РЕЗЮМЕ

У першому розділі курсової роботи досліджено та проаналізовано становлення та розвиток історії інклюзивної освіти в світі. Названо закони та ... Франції, США та Канади, що приймали країни на шляху до створення та формування ефективної системи інклюзії. Також було проаналізовано шлях інклюзивної освіти в українській школі.

У другому розділі роботи названо та розписано інклюзивні класи і школи, які функціонують на території України. А також описано сучасний стан української ІО, її проблеми, шляхи їх подолання, та перспективи, що чекають в майбутньому.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів. Обсяг роботи складає 2. Сторінок. У списку використаної літератури нараховується 25 джерел.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, діти з ООП, розвиток інклюзії в Україні.

RESUME

In the first chapter of the course work, the formation and development of the history of inclusive education in the world is researched and analyzed. Named the laws and ... of France, the USA and Canada, adopted by the countries on the way to the creation and formation of an effective system of inclusion. The way of inclusive education in the Ukrainian school was also analyzed.

In the second section of the work, inclusive classes and schools operating in Ukraine are named and described. It also describes the current state of the Ukrainian IO, its problems, ways to overcome them, and prospects for the future.

The coursework consists of an introduction and two sections. The volume of work is 25 pages.

Keywords: inclusion, inclusive education, children with disabilities, development of inclusive education in Ukraine.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Ашиток, Н. (2015). Проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 1 (33), 4-11
- Балашова, С. (2021). Реалізація інклюзивної освіти у закладах вищої освіти України. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогіка*, 1, 5-7.
- Бондар, Т. І. (2019). *Тенденції розвитку інклюзивної освіти у США та Канаді*. [Неопбл. автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук]. Інституційний репозитарій Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії:
http://46.63.9.20:88/jspui/bitstream/123456789/176/1/Bondar_aref.pdf
- Бондар, Т. І. (2015). Етапи розвитку інклюзивної освіти в США. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 16-19
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_37_6
- Бондар, Т. І. (2016). Тенденції розвитку інклюзивної освіти в Канаді: законодавчий аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 51-54
<http://surl.li/kzqfw>
- Гладуш, В. А. (2017). Інклюзивна освіта в Україні: успіхи, проблеми, перспективи. *Зб. наук. праць. ДНУ ім. Олеся Гончара*.
https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2581
- Головка, Н. Історія розвитку інклюзивної освіти за кордоном. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогіка*, 2, 5-9.
- Давиденко, Г. В. (2015). Правові основи інтегрального навчання у Французькій республіці. *Збірник наукових праць*:
<https://ap.uu.edu.ua/upload/publicationpdf/56355ddfc4c64ddd692436e74b96a906.pdf>
- Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти (2019, 10 березня). *Інклюзивний навчальний заклад*.
https://rcpio.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=50

- Кайдалова Г. П. (2015). Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання в Україні. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*, 6, 108–116
- Коврігіна, Л. (2018). Актуальні проблеми інклюзивного навчання в Україні. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*: <http://surl.li/stkzb>
- Конвенція ООН «Про права дитини» № 789-XII (1989 р.): https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- Конвенція ООН «Про права осіб з інвалідністю» (Конвенція про права інвалідів) (2006 р.): https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
- Колесник, А. Ю. (2018). Впровадження інклюзивної освіти в США. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 43 – 47
<http://surl.li/stkzw>
- Колупаєва, А. А. (2017). Сучасна інклюзивна парадигма в освіті дітей з особливими потребами. *Вісник НАНП України*. 1, 57-64
- Коноз, О. Б. Етапи розвитку інклюзивної освіти в Україні в період із 90-х років ХХ ст. по 20-і роки ХХІ ст. *Академічні студії. Педагогіка*, 2, 71–80.
<https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.2.11>
- Крилошанська, Л., & Ундір, В. (2023). Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Ефективність державного управління*, (66), 70–80.
<https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233450>
- Лоїк, Г. Б. (2020). Перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 72, 63-67
http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/72/part_1/13.pdf
- Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016).
Національна академія педагогічних наук України
[https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analitychni-materialy/7-natsionalna-dopovid-pro-
stan-i-rozvitok-osviti-v-ukraini.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analitychni-materialy/7-natsionalna-dopovid-pro-
stan-i-rozvitok-osviti-v-ukraini.pdf)
- Опитування на тему «Інклюзивна освіта в школі» (2024).

- <https://docs.google.com/forms/d/1IsprPIJLH0WBLoqfo3rTsRweGLQOmJl3XohCshW5C1U/edit#responses>
- Потапюк, Л. М. (2021). Організація інклюзивної освіти у вітчизняний простір. *Вісник університету ім. Альфреда Нобеля*. 119-124
<https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/15.pdf>
- Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2017).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 року "Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів" (1993 р.)
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306#Text
- Українцева, О. О., & Маринченко, Г. М. (2021). Сучасний стан розвитку інклюзивної освіти в різних країнах світу та історія впровадження інклюзії в Україні. *Український Психолого-педагогічний Науковий Збірник*.
http://pedagogyviv.org.ua/zhurnaly/july_2021.pdf#page=47
- Ферт, О. Г. (2014). *Педагогічні засади діяльності громадських організацій у сфері формування інклюзивної освітньої політики в Україні і Канаді*. [Неопбл. автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук]. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка.
- Шумаєва, С., & Коваленко, С. (2021). Історія інклюзивних освітніх практик у США. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 157–163.
<https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2021.228834>
- Ainscow, M. (2005). Understanding the development of inclusive education system. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*:
https://www.researchgate.net/publication/228935522_Understanding_the_development_of_inclusive_education_system
- Amedments to the individuals with disabilities education act, no. PL 108-446 (2004).

<https://www.congress.gov/108/plaws/publ446/PLAW-108publ446.pdf>.

Smyth, F., Shevlin, M., Buchner, T., Biewer, G., Flynn, P., Latimier, C., Šiška, J., Toboso-Martín, M., Díaz, S. R., & Ferreira, M. Á. V. (2014). Inclusive education in progress: policy evolution in four European countries. *European Journal of Special Needs Education*, 29 (4), 433–445: <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.922797>